

**GLOBAL PANDEMIYALARDAN KEYINGI OZIQ-OVQAT
XAVFSIZLIGI TIZIMNING TRANSFORMATSIYASI**

Ablaqulova Safinabonu Qobiljon qizi

QDTU 701-24 OOT talabasi

Muyiddnova Sevinch Nuriddin qizi

QDTU 701-24 OOT talabasi

Xolmuradov Bobur Baxrom o'g'li

QDTU "Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi" kafedrasi o'qituvchisi

Anatatsiya: Ushbu maqola Barqaror rivojlanish maqsadlaridan biri bo'lgan oziq-ovqat xavfsizligi va ochlikka qarshi kurashning global ahamiyatini tahlil qiladi. 2030 yilga mo'ljallangan SDG 2 maqsadi doirasida, pandemiya, iqlim o'zgarishi va mojarolar kabi ko'p qirralik muammolar oziq-ovqat ta'minoti va xavfsizligini yanada murakkablashtirayotgani ko'rsatib o'tiladi. Maqolada, shuningdek, oziq-ovqat narxlari inflyatsiyasining yuqori darajada davom etishi, bolalarning noto'g'ri ovqatlanishiga oid so'nggi global ma'lumotlar va pandemiyaning oziq-ovqat tizimlariga uzoq muddatli ta'siri yuzasidan yangilangan statistikalar keltiriladi. Ochiq va murakkab vaziyat fonida 2030 yilga borib ochlikni tugatish maqsadlariga erishish uchun hali katta qiyinchiliklar mavjudligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Oziq-ovqat xavfsizligi, barqaror rivojlanish maqsadlari, ochlik, inflyatsiya, pandemiya, iqlim o'zgarishi, global inqiroz, oziqlanish muammolari, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat narxlari.

Kirish. Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2030 yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish kun tartibida oziq-ovqat xavfsizligi eng muhim global ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Ammo mazkur maqsadni ro'yobga chiqarish uchun ajratilgan vaqt nihoyasiga yetib borayotgan bir paytda, global miqyosda oziq-ovqat ta'minoti bilan bog'liq muammolar tobora chuqurlashmoqda.

Bu ko'rsatkich 2019 yilgi (7,9%) darajadan ancha yuqori bo'lib, pandemiya davrida ochlikka duchor bo'lganlar soni qariyb **87 million**

kishiga ortganini anglatadi. O‘rtacha yoki og‘ir darajadagi oziq-ovqat xavfsizligining tarqalishi esa yanada jiddiyroq ko‘rinish olgan. 2023 yil holatiga ko‘ra, yer yuzidagi har **uch kishidan biri** (taxminan 29%) bu muammoning ta’sirida yashamoqda. Ulardan har **o‘n bir kishidan biri** jiddiy oziq-ovqat yetishmovchiligi sharoitida hayot kechirmoqda. Garchi bu holat global miqyosda qayd etilayotgan bo‘lsa-da, ayrim mintaqalar va davlatlar bu inqirozdan ayniqsa jiddiy zarar ko‘rmoqda. Masalan, **G‘arbiy Afrika, Sahel, Janubiy Afrika, Yaqin Sharq, Sharqiy Osiyo va Karib havzasi** kabi mintaqalarda joylashgan **21 ta mamlakatda 175 millionga yaqin inson** o‘tkir oziq-ovqat xavfsizligi inqiroziga duch kelmoqda[1].

Ushbu murakkab vaziyatning eng zaif guruhlarini — asosan **ayollar, qizlar, qashshoq qatlamlar**, shuningdek, **mojarolar va iqlim inqirozidan aziyat chekayotgan** aholi tashkil etadi. Jahon oziq-ovqat dasturi ma’lumotlariga ko‘ra, haddan tashqari ochlikdan aziyat chekayotganlarning **60 foizdan ortig‘i ayollar va qizlarga to‘g‘ri keladi**, bu esa oziq-ovqat xavfsizligidagi gender tengsizlikni ham yuzaga chiqaradi. So‘nggi yillarda kuzatilayotgan inqiroz holati ko‘plab olimlar va siyosatchilar tomonidan "**global polikrizis**" deb nomlana boshlandi. Bu atama — bir nechta tizimli inqirozlar: **iqlim o‘zgarishi, qurolli mojarolar va pandemiyalar** birlashib, insoniyat salohiyatiga jiddiy tahdid solayotgan holatni ifodalaydi. Aynan shu “mukammal bo‘ron” natijasida oziq-ovqat xavfsizligida **turg‘unlik va regressiya belgilari** aniq sezilmoqda — bu jarayon 2030 yilgi maqsadlarning amalga oshishiga jiddiy to‘siq bo‘lib turibdi[2].

2020-yil boshida Xitoyda paydo bo‘lgan COVID-19 pandemiyasi tezda butun dunyoga tarqaldi va aksariyat mamlakatlarda jiddiy iqtisodiy hamda ijtimoiy oqibatlarga sabab bo‘ldi. Ushbu ta’sirlar, ayniqsa, oziq-ovqat tizimlariga bevosita ta’sir ko‘rsatib, global oziq-ovqat xavfsizligini murakkablashtirdi. Pandemiya boshlangandan so‘ng, ushbu oqibatlarni oldindan baholash maqsadida ko‘plab miqdoriy va sifatli tadqiqotlar amalga oshirildi. Pandemiya rasman tugatilganidan keyin ham tadqiqotchilar uning oziq-ovqat xavfsizligiga bo‘lgan uzoq muddatli ta’sirini o‘rganishni davom ettirmoqdalar.

Oziq-ovqat mavjudligi nuqtai nazaridan, dalillar ko'rsatadiki, pandemiya dunyo bo'ylab oziq-ovqat zanjirining barcha bo'g'inlariga, jumladan hosil yig'ish, qayta ishlash, savdo va logistika tizimlariga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, bozorlarning ishlashiga ishchilarning kasallanishi va o'limi, shuningdek, milliy hamda xalqaro harakatlarni cheklash choralarining joriy etilishi to'sqinlik qildi. Bu ta'sir qishloq xo'jaligi mehnatkashlari migranti ko'p bo'lgan mamlakatlarda yanada jiddiy bo'lib, ishchi kuchi tanqisligi, mahsuldorlik pasayishi va ekilmagan, o'rimga berilmagan maydonlarning ko'payishiga olib keldi.

Ichki ishlab chiqarishdagi bo'shliqlarni oziq-ovqat importi bilan to'ldirish qiyin bo'ldi, chunki ko'plab davlatlar o'zlarini himoya qilish uchun tariflar va eksport taqiqlari kabi savdo cheklovlari joriy etdi. Bu cheklovlar qishloq-ovqat zanjirining ko'plab segmentlariga ta'sir qildi va ayniqsa xalqaro savdoga qaram mamlakatlarning oziq-ovqat ta'minotini qiyinlashtirdi. Umuman olganda, Arita va boshqalar hisob-kitoblariga ko'ra, bu jarayon natijasida qishloq xo'jaligi savdosi 5–10 foizga kamaydi, biroq ta'kidlaganidek, bunday o'zgarishlar asosan pandemiyaning birinchi to'liqini davridagi qisqa muddatli uzilishlar bilan cheklangan. tomonidan turli tillarda chop etilgan 337 ta hujjat tahlilida ko'rsatildiki, oziq-ovqatga kirish imkoniyati ayniqsa past va o'rta daromadli mamlakatlarda pandemiya eng ko'p zarar ko'rdi. Pandemiyaning eng aniq ta'siri iqtisodiy pasayishda ko'zga tashlandi — 2019 va 2020 yillar oralig'ida global yalpi ichki mahsulot 3,41 foizga kamaydi.

Iqtisodiy tanazzul natijasida ish o'rinlari va daromadlar yo'qolishi odamlarning xarid qilish qobiliyatiga va daromad taqsimotiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarining daromadlari kamaydi. Pandemiyaning mamlakatlar ichidagi daromad tengsizliklarini oshirgani haqida ham ko'plab tadqiqotlar mavjud, ularning fikricha, iqtisodiy tiklanish notekis bo'lib, ayniqsa kam malakali va norasmiy ishchi qatlamlarga ta'sir qildi. Shu bilan birga, global qashshoqlik, ayniqsa qishloq joylarida, sezilarli darajada oshdi. Oziq-ovqat mahsulotlariga kirish imkoniyatiga oziq-ovqat va nooziq-ovqat narxlaridagi o'zgarishlar ham ta'sir qildi[3].

COVID-19 pandemiyasi va Rossiya-Ukraina mojarosi oziq-ovqat xavfsizligiga salbiy ta'sir qilgan bo'lsa-da, ma'lumotlarga ko'ra, ochlikdan aziyat chekayotganlar soni ushbu ikki hodisa paydo bo'lishidan oldin — ya'ni 2014 yildan boshlab yana oshishni boshlagan. Mahalliy mojarolar va iqtisodiy inqirozlar bilan bir qatorda, ushbu o'sishning asosiy sababi sifatida iqlim o'zgarishi ko'rsatiladi. Ushbu uch omil — pandemiya, mojarolar va iqlim o'zgarishi — global oziq-ovqat tizimlariga ta'sir qiluvchi asosiy xavflardir. Iqlim o'zgarishi esa kelajakda ham yanada keskinlashishi kutilmoqda. o'tkazilgan so'rovda global haroratning sanoatdan oldingi darajadan 1,5–2 °C oshishiga yo'l qo'yilmasligi kerakligini ta'kidlagan bo'lsa-da, bu maqsadga erishish qiyinligi aytilmoqda. Bu esa oziq-ovqat tizimlarida halokatli o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin.

Xalqaro iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo panel so'nggi hisobotlarida yaqin kelajakda iqlimning salbiy evolyutsiyasi davom etishi, ayniqsa 2050 yilgacha iqlimga bog'liq muammolar kuchayishi qayd etilgan. Iqlim o'zgarishining oziq-ovqat tizimlariga ta'siri haqida eng keng qamrovli tadqiqot 2019 yilda Xalqaro iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo panel tomonidan e'lon qilindi. Unda iqlim o'zgarishi ekilgan ekin navlari o'zgarishi, vegetatsiya davrining qisqarishi yoki cho'zilishi, ekstremal ob-havo hodisalari (toshqin, qurg'oqchilik), shuningdek atmosfera sharoitining (CO₂ kontsentratsiyasi, ifloslantiruvchi moddalar) o'zgarishi orqali ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan[4].

Oziq-ovqat mahsulotlari ichki inflyatsiyasi o'rtacha yuqori darajada davom etmoqda. 2025-yil may va avgust oylaridagi so'nggi ma'lumotlarga ko'ra, ko'plab past va o'rta daromadli mamlakatlarda oziq-ovqat narxlari inflyatsiyasi yuqori darajada saqlanmoqda. Past daromadli mamlakatlarning 52,9 foizida inflyatsiya darajasi 5 foizdan yuqori bo'lib, bu 2025-yil 9 iyundagi yangilanishga nisbatan 23,6 foiz punktga kamaygan. O'rta daromadli mamlakatlarning 45,7 foizida oziq-ovqat inflyatsiyasi 5 foizdan yuqori, yuqori o'rta daromadli mamlakatlarning esa 50 foizida inflyatsiya darajasi 5 foizdan yuqori ko'rsatkichni tashkil qiladi. Yuqori daromadli mamlakatlarning 20 foizida oziq-ovqat narxlari inflyatsiyasi yuqori darajada kuzatilmoqda. Ma'lumot mavjud bo'lgan 161 mamlakatning 65 foizida

oziq-ovqat narxlari inflyatsiyasi umumiy inflyatsiyadan oshib ketgan. 2025-yil 13 iyundan keyingi so'nggi ma'lumotlarga ko'ra, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, eksport va don mahsulotlari narxlari indekslari mos ravishda 3%, 6% va 4%ga ko'tarilgan.

Don mahsulotlari narxlari indekslarining pasayishiga makkajo'xori, bug'doy va guruch narxlarining tushishi sabab bo'lgan. Ularning narxlari mos ravishda 2%, 3% va 9%ga arzonlashdi. Yillik hisobda makkajo'xori narxi 5%, bug'doy va guruch narxi esa mos ravishda 5% va 34%ga arzonlashgan. 2020-yil yanvar oyiga nisbatan makkajo'xori narxi 10%, bug'doy va guruch narxi mos ravishda 7% va 8%ga kamaygan. **“Dunyoda oziq-ovqat xavfsizligi va oziqlanish holati” 2025 yilgi hisobotida ochlik va oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha global kurashdagi muvaffaqiyatlar va davom etayotgan muammolar ta'kidlanadi[5].**

Pandemiya davrida oziq-ovqat xavfsizligi yomonlashganiga qaramay, global taraqqiyot sekin va notekis bo'lib qolmoqda. 2030 yilga borib Barqaror Taraqqiyot Maqsadlarining 2-maqsadiga — ochlikni tugatishga erishish uchun hali ko'p ishlar qilinishi zarur. 2025 yilda bolalarning noto'g'ri ovqatlanishini baholash hisobotida esa besh yoshgacha bo'lgan bolalar orasida bo'yi o'sishining sustligi, og'ir zaiflik va ortiqcha vazn kabi muammolar davom etayotgani, yaqinda erishilgan yutuqlarning esa to'xtashi yoki orqaga qaytishi xavfi mavjudligi qayd etilgan. Hisobot 2024 yilgacha bo'lgan global va mintaqaviy ma'lumotlarni taqdim etadi.

Xulosa: Global oziq-ovqat xavfsizligi masalasi 2030 yilgacha Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida hal qilinishi kerak bo'lgan eng muhim global muammolardan biridir. So'nggi yillarda pandemiya, iqlim o'zgarishi va mintaqaviy mojarolar oziq-ovqat ta'minotiga jiddiy zarar yetkazib, ochlik va oziq-ovqat xavfsizligining yomonlashishiga olib keldi. Inflyatsiyaning yuqori darajasi va oziq-ovqat narxlarining o'zgaruvchanligi past va o'rta daromadli mamlakatlarda ayniqsa keskin ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, bolalarning noto'g'ri ovqatlanishi va oziqlanishdagi muammolar global miqyosda hal qilinishi lozim bo'lgan dolzarb vazifalar sifatida qolmoqda. Shu sababli, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va

ochlikka barham berish uchun kompleks va doimiy chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR.

1. BMT (2015). *Barqaror rivojlanish maqsadlari*. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. <https://sdgs.un.org/goals/goal2>.
2. FAO (2025). *Food Price Index and Inflation Trends*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
3. Arita, S., et al. (2022). COVID-19 pandemic impacts on agricultural trade: a systematic review. *Agricultural Economics Review*, 23(4), 521-537.
4. Jahon Oziq-ovqat Dasturi (WFP) (2024). *Global Report on Food Crises 2024*. <https://www.wfp.org/publications/global-report-food-crises-2024>
5. AMIS Market Monitor (2025). *September 2025 edition*. Agricultural Market Information System. <https://www.amis-outlook.org/amis-monitor>.